

Harald Elling Ulvestad:

Fyrbyggeren

– Fyrformann Elling Ulvestads fortelling 1909–1954

Boken om fyrformannen Elling Ulvestads – heretter kalt Elling – fortelling 1909–1954 strekker seg over tid både før og etter dette tidsrommet.

Forfatteren Harald Elling Ulvestad – heretter kalt Harald – deler boken inn i kronologiske tidsepoker. Boken starter med fyrlyktenes historie og utvikling fra tidenes morgen og opp til i dag, skrevet av seniorrådgiver i Kystverket Knut Baar Kristoffersen, Torbjørn Røsvik har tegnet oversikt over alle norske fyr og deres plassering.

Så går det rett på Ellings fortelling med barndom, skolegang, ungdomsår på brattlendt gård, og forberedelser til arbeidslivet utenfor gården, et yrkesliv vesentlig rettet mot sjø og fiske. En tidsdokumentarisk interessant beretning om hvordan livet artet seg for en ungdom for 125 år siden.

Fyrarbeid langs kysten har fra om lag 1825 vært preget av sunnmøringer, da ofte hele bygdelag og familier kunne være involvert og jobbene her ofte gikk i arv fra far til sønn. Når man vokser opp i miljøet, vil man jo lettere gli inn i det i voksenalder. Og Elling kom med på fyrarbeid allerede i 19-årsalder. Det var reparasjon av sjømerker, muring av varder på skjær, merking av grunner med jernstenger på Mørekystranden og i Trøndelag. I 1910 var det med delvis riving av det runde ståltårnet på Runde, og dermed startet en bemerkelsesverdig karriere som fyrarbeider, fyrformann og oppsynsmann.

1914 kom og Elling dimmiterte fra Garden. Han kom med i Fyrvesenets arbeid i forbindelse med Jubileumsutstillingen 1914 i Christiania. Det var en veldig utstilling med mye mennesker og mye festivitas. Dette fyret ble revet etter at utstillingen sluttet og eksisterer den dag i dag som Feistein fyr på Jæren.

Deretter var det full fart inn i arbeidet med fyr – noe som varte i 40 år – og fyrene fra svenskegrensen til russergrensen ble hans arbeidsplass, i tillegg var det fiske og arbeid på gården. Ferie var et ukjent begrep for Elling.

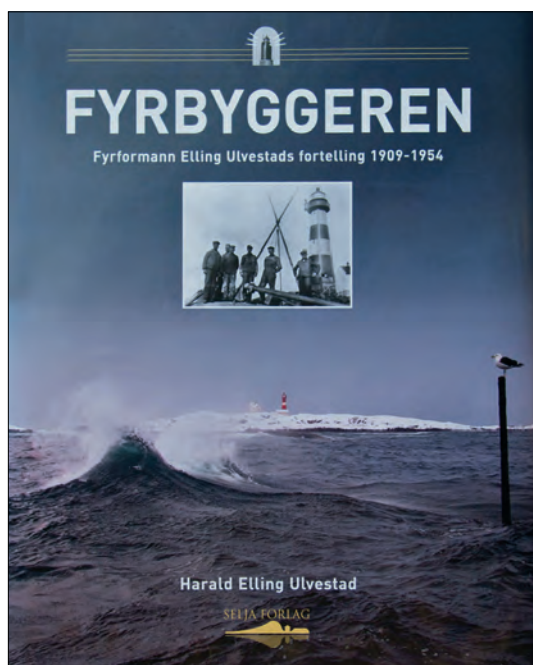
Han ble etter hvert fyrformann. Dette medførte fast ansettelse og høyere lønn, men også et stort ansvar for sine arbeidslag av fyrarbeidere. En fyrformann fikk sitt oppdrag for neste sesong i januar-februar og måtte sørge for å ansette arbeidere av diverse slag. Også spesialarbeidere som smeder, rørleggere, elektrikere etc. Han måtte sette sammen et team som skulle fungere godt i arbeidet, men også sosialt på fritiden, ofte isolert på en øde øy, hvor

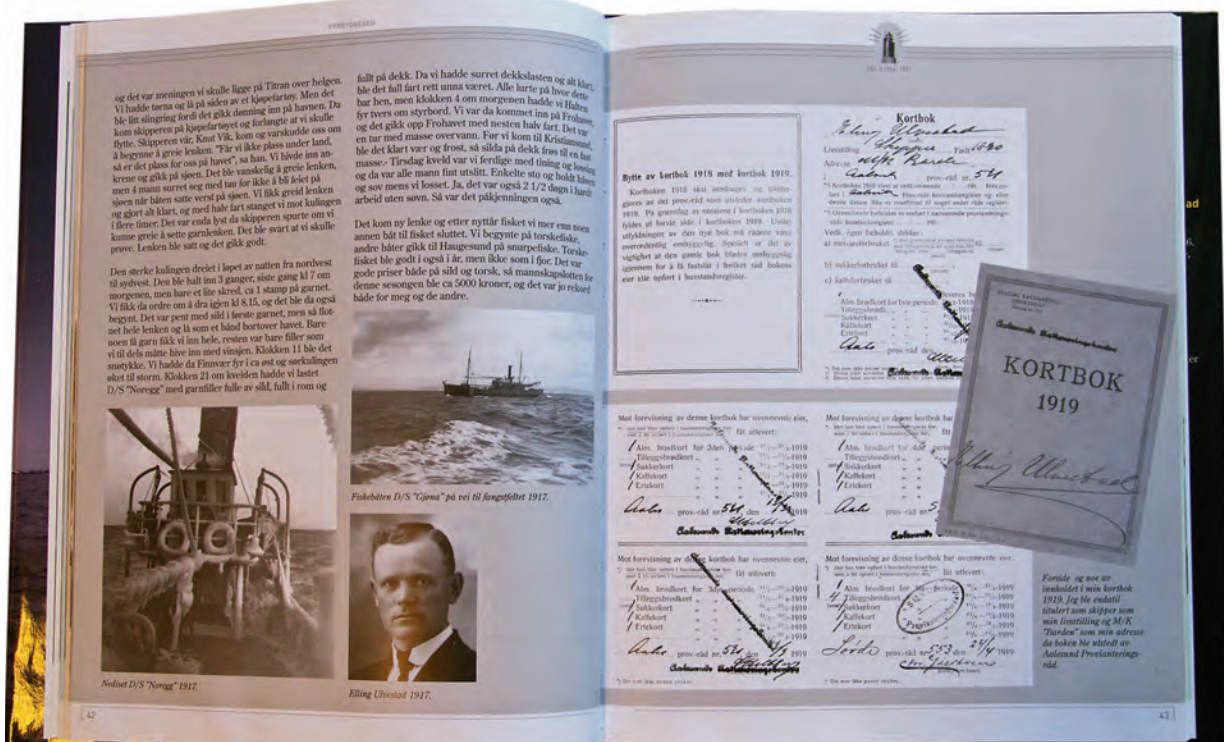
man kunne være bofaste i måneder før arbeidet ble sluttet. Det var da ofte en fordel å ha med arbeidere som kjente hverandre, og kravene til dyktighet, pålitelighet, edruelighet og sosial tilpassingsevne var absolutte. Han måtte sette opp arbeidslister, lønnslister og utbetaling av lønn, sørge for innkjøp av proviant og ikke minst utstyr som trengtes over lang tid samt føre regnskap og sende månedlige rapporter om driften til fyrdirektøren. På nye steder måtte han finne ut av fraktmuligheter, steder det kunne handles, i det hele tatt var det ansvar for en ganske anelig logistikk.

I tillegg var han direkte talerør for fremdriften av arbeidet og fikk sine instruksjoner fra ingeniørene og fyrvesenet i sin helhet. Elling fikk et svært godt samarbeid med sine overordnede ingeniører, og dette ble gjenstand for livsvarig gjensidig respekt og vennskap.

Under krigen 1940–45 gikk fyrarbeidet videre. Med mer eller mindre vanskeligheter med tyskerne, men stort sett gikk alt greit. Det er beskrevet en episode der tyskerne sprengte en salve som holdt på at ta livet av fyrarbeiderne og da ble det truet med å anmelde forholdet til Joseph Terboven, som var fyrdirektørens nærmeste overordnede. Tyskerne ryddet opp og fyrarbeiderne fortsatte arbeidet med støtte fra faglig hold og lot ikke forstyrrende elementer ødelegge.

Under krigen fikk mange av fyrene, særlig på Finnmarkskysten, store skader gjennom tyskernes Vernichtungsaktivitet, enkelte var totalt ødelagt. Det startet et betydelig oppbyggings- og forbedringsarbeid fra 1945 og utover

Boken har mange interessante bilder og illustrasjoner.

en femårsperiode, og Elling var med både på Makkaur fyr i 1946 og Kjølnes fyr i 1947 og 1948, på sistnevnte var han leder for 50 arbeidere.

Det beskrives mange og meget farlige situasjoner under byggearbeidene, men også pussige og humørfylte episoder fra fyrarbeiderlivet. Det må ha vært en fantastisk samling av hardføre, dyktige fagfolk og spesialarbeidere som huserte ute på fyrene, ofte i måneder i strekk. Her måtte man leve i fred og fordragelighet og ha en høy sosial profil om man skulle holde ut. Klart en sann mengde hedersmenn. Her måtte man akte seg for glatte svaberg og voldsomme brottsjøer. Det forekom ulykker, til og med dødsfall. Og sikringsutstyr var det dårlig med. Elling slo frempå overfor ingeniøren, etter at tre fyrarbeidere forsvant i en liten arbeidsbåt til havs i uvær og aldri ble gjenfunnet, at det vel burde være mulig å få innført at hver mann, under slike forhold, kunne ha sin egen redningsvest – dog en som var såpass at den ikke ville hindre arbeidet. Men det slo ikke igjennom. Ikke da.

I tillegg kunne det komme episoder hvor det viste seg at å hente inn nødhjelp var umulig. Og det var stort sett dårlig vær og vanskelig tilgjengelighet som sørget for det. Elling forteller at han ved telefon, via avdelingsingeniøren, kom i kontakt med en tannlege som arbeidet på frivillig basis i Vardø. Han fikk instruksjoner om hvordan han kunne insidere en abscess. Han som formann hadde også nå en soleklar plikt. Abscessen hadde vært smertefull i flere døgn, arbeideren var helt satt ut av smerte, feber og fortvilelse. Fyrformannen hadde i sitt medisinskrin en skalpell, glødet den over en stearinlysflamme, lot den avkjøle, og deretter, etter instruks, skar dypt inn i abscessen. Svetten silte og skrekken sto på både operatør og pasient, men lønn for strevet fikk de da det vellet ut blod og puss fra såret, og symptomene ganske raskt bare forsvant. Dette var på Makkaur fyr lengst nord i landet, og uværet og mørket lå rundt dem. Ganske dramatisk.

Pensjonistårene ble innledet i 1954. Det ble ikke noe slaraffenliv. Han

hadde jo aldri hatt ferie i den forstand vi tenker på i dag. Han fortsatte med å bygge hus og brygger. I tillegg bygges det på gård og grunn, og naustet ned i fjæra måtte utvides og forbedres.

Elling mottok Kongens fortjenestemedalje i 1954. Det ble takkevisitt på slottet hos Kong Haakon den 7. og gode lykkeønskninger fra kolleger og ingeniørene i fyrvesenet.

Harald fortsetter med fortellingen om sin far Ellings videre liv, helt til hans død i 1978.

Boken er skrevet i sjanger av både biografisk, faglig og dokumentarisk karakter. Leseverdig og godt variert i alle de tre litterære sjangere. Dette gjør at boken er lekende lett å lese, den er velskrevet og inneholder historiske hendelser vi hørte lite om i historiebøkene. Boken er rikelig illustrert med Ellings egne bilder, han hadde med seg eget fotoapparat helt fra 1910, spekket med annet dokumentarisk stoff og bilder i en layout som imponerer.

Men tenk på fyrene våre, de som kalles kystens katedraler og benevnes som Norges riksvei nr. én. De står tett

i tett – om enn noe overdrevet – langs hele vår langstrakte kyst. Selv har jeg tatt hurtigruten Bergen – Kirkenes tur/retur og fyrene er virkelig noe som preger kystlandskapet. Alle er forskjellige, ofte maleriske og har alle sin spesielle karakter. Store, små, alle har sin viktige funksjon, og neste gang du ser et, tenk på hvordan det er blitt bygd, der det ligger strategisk til ut mot havgapet.

Jeg vil tro at de fleste som bor langs kysten har et forhold til et eller flere fyr. Mine fyr er Færder, Strømtangen og Struten. Færder – fordi vi kunne se fyrlyset komme og gå, komme og gå fra stuevinduet på hytta. Strømtangen – fordi den hadde tåkelur som vi sovnet inn med når det var ruskevær på hytta, særlig om høsten. En lur som var sterk, men virket beroligende,

døsende da vi lå inne i køya og ventet på søvnen. Og Struten – fordi den lå langt uti havgapet ikke langt fra Søsterøyene. Hit dro vi på den absolutt fineste sommerdagen i vår 17 fots eke med 5,5 hk Evinrude. Hele familien. Saftflasker og bokser med mammas herlige smørbrød. Og bading og dykking etter sjøstjerner og skjell. Og på Struten er kanskje gjenferdet fortsatt aktivt, slik det blir beskrevet i Haralds bok Fyrbyggen.

Mange av fyranleggene er i dag overtatt av lokale personer, turistforeninger og opplevelsessammenslutninger. Dette gir en unik sjanse til å oppleve fyrene, omgivelsene og oppleve stemningen både i finvær og når naturkreftene spiller opp. Besøket øker sterkt fra sommer til sommer, og er i dag en betydelig turistattraksjon.

Selve fyrfunksjonen, gjennom automatisering, er fortsatt et statlig ansvar.

Boken Fyrbyggen er en ypperlig gave til folk langs kysten, ja egentlig til alle med historieinteresse som vil utvide sin horisont. I tillegg er den forfattet av en kjent og kjær kollega som har hedret sin fars aktiviteter og minne, og den bør kanskje også fatte interesse av den grunn.

Boken er på 142 sider, utgitt på Selja forlag i Førde og med bidrag fra Norsk Kulturråd, Kystverket, Kystverkets Etatismuseum og Siem Offshore. Du får den direkte fra forlaget www.selja.no eller internettbokhandelen www.haugenbok.no Jeg fant mitt eksemplar i en bokhandel i Fredrikstad.

Anne Frestad Andersen